

REČ ZABORAVA, ČEKANJE ISTINE

(Moris Blanšo: *Čekanje zaborav*, preveli sa francuskog Maja Bajić i Nemanja Mitrović, Akademska knjiga, Novi Sad, 2024)

Jedinstvena pojava posleratne Evrope, neponovljivi, čudesni hibrid književnika i filozofa, Moris Blanšo je u Srbiji decenijama bio lišen pažnje kakvu zaslužuje. Doduše, već 1960. prevedeni su delovi njegove zbirke oglada *Književni prostor*, uz propratni tekst Miodraga Pavlovića koji je dugo važio za jedinog pisca članka na srpskom jeziku posvećenog ovom autoru (1959. u *Letopisu Matice srpske*). Stvari su počele da se menjaju tek nedavno. Valja najpre spomenuti pojedine tekstove koji su izlazili po mnogim časopisima, novosadska *Polja* su 2012. posvetila jedan temat Blanšou. Nakon toga najpre je preveden kriptični roman *Toma mračni* („Karpis”, 2013, prev. B. Savić Ostojić). Sledi pripovest *Zaustavljanje smrti* („Službeni glasnik”, 2019, prev. D. Đurić), pa *Korak (ne) na onu stranu* („Akademska knjiga”,

2022, M. Bajić i N. Mitrović). Preostaje nam da se nadamo da će svetlo dana u skorije vreme ugledati i njegova kapitalna dela *Beskonačni razgovor* i *Pisanje propasti*, kao i integralna verzija *Književnog prostora*.

U filozofiji je presudna argumentacija, pojmovno raspravljanje. U književnosti pak vodeću ulogu imaju retoričke forme, metafore i ostale stilske figure. Kod Blanšoa argument je često metafora, a jezička majstorija stupa na mesto pojma. Njegova se misao najkomotnije oseća u fragmentima, u toj romantičarskoj formi koja je nastala u otporu spram nekada obavezujućih filozofskih sistema. Otuda je i žanr spisa *Čekanje zaborav* krajnje izazovno, ako ne i nemoguće odrediti. Nije to ni ogleđ, ni roman, ni zbirka fragmenata, nego je pomalo od svega toga. Njih dvoje se nalaze u jeftinoj hotelskoj sobi, ali ono što sledi samo je delom ljubavnička drama. Ima emotivnih ispovesti, ima krajnje minucioznih, za Blanšoa karakterističnih posmatranja drugog. Primera radi, za partnerku narator kaže da njeno prisustvo nije bilo u odnosu s onim što je bilo prisutno u njoj. Paradoks tipičan za Blanšoovo pisanje – prisustvo kao razmaknuto, udaljeno samo od sebe. Prikazu je nam se unutrašnjost sobe koja ne održava nikakvu vezu sa spoljnim svetom. Nismo upoznati ni sa vremenskim ni sa prostornim kontekstom. Samo nam se pojavljuje unutrašnjost osobe koja nije oteľovljena spoljnom pojavnošću. Kao da svedočimo sceni ras-kida između ličnosti i pojave – s jedne strane osoba je tu, prisutna je za drugoga, ali je u tom prisustvu takva da je istovremeno i odsutna. Susreće se sa drugim tako što mu izmiče, što u svoju prisutnost ne unosi ono što se nalazi u njoj. Čini se da pisac skicira bezduhovnu pojavnost, lišenu osećanja, svega što osobu čini takvom kakva jeste. Takva vr-

sta prisustva svedoči o pojavi koja je suprotna bliskosti. Umesto spajanja, jednodušnosti, sjedinjenja u ljubavi, Blanšo pre ukazuje na stranost, udaljenost, izmicanje, razmaknutost, kao presudne signature savremenih međuljudskih odnosa. Tako nije mogao da propusti da s njom održava odnose iz kojih je ona bila isključena. Njegov presudni odnos ne počiva na uključivanju partnerke nego na njenom isključivanju, on je s njom tako što je bez nje.

Dva pojma istaknuta u naslovu takođe su međusobno heterogena. S jedne strane, zaborav spada u drevne pojmove helenske kulture. Leta je reka zaborava, a duše umrlih moraju najpre da piju njenu vodu, kako bi se oslobodile sećanja na prethodni život i eventualno bile rođene u nekom drugom telu. Zaborav nije deficit, nije manjkavost, nego je pre uslov mogućnosti novog života, nove egzistencije. Da bismo postali neko drugi najpre moramo da zaboravimo ono što smo ranije bili. Afirmisati zaborav za helensku antropologiju znači založiti se za novi život. S druge strane zaborava nalazi se sećanje. Sećanje je od Platona favorizovano kao sinonimno znanju. Atinski filozof bio je uveren da znanje nije nama spoljašnje, ne nalazi se nigde izvan nas, nego do njega dolazimo tako što se okrećemo svojoj misaonoj unutrašnjosti. Nadalje, pojam istine na starogrčkom jeziku upućuje na ono što je izmaklo zaboravu. Štaviše, *aletheia* se odnosila na ono što se ne sme zaboraviti, jer je prosto nezaboravno. Evropa je počevši od starih Helena ono istinito po pravilu tražila tamo gde su na delu bili pamćenje i sećanje kao antipodi zaboravu i nepovratu. To ipak ne znači da je zaborav prazna negacija. Počevši od Ničea, zaborav je izrazito afirmativna sposobnost bez koje nema stvaranja, nema izlaska iz postojećeg, nema kreativnog egzistiranja. Život zasićen sećanjem gubi sposobnost da živi. Kako bismo živeli u pravom smislu reči, moramo *znati da zaboravljamo*. Blanšo odlazi korak dalje. Zaborav je za njega sinoniman s onim što jeste, druga je reč za bivstvovanje. Ili, preciznije rečeno, bivstvovanje je „još jedno ime za zaborav”. Ukoliko je tako, znanje o onome što jeste ujedno je i *znanje zaborava*, onoga zaboravljenog, potonulog u tamu istorijske predaje. S druge strane, čekanje nije imalo sličnu reputaciju niti uporedivu drevnost. U filozofiji marginalan, gotovo neprimećen fenomen, nailazio je tek na retku književnu obradu i to prevashodno kod savremenih pisaca poput Beketa i Kafke. Otuda nije slučajno da se upravo njima Blanšo uzastopno vraćao.

Čekanje za Blanšoa nije tek paradoksalna aktivnost u kojoj zapravo nema aktivnosti. Vreme čekanja nije prazno vreme koje se ispunjava dolaskom onoga na šta se čekalo. Naprotiv, čekanje prema Blanšou započinje onda kad zapravo više i nema ničega što bi se moglo čekati. Čekanje počinje tek nakon svog kraja. Otuda u pravom smislu reči čekamo tad kad smo u stvari prestali da čekamo. Tek kad metaforički poništimo predmet čekanja, kad praktično čekamo *ništa*, tek tad se zapravo uspostavlja ono što Blanšo, na Kjerkegorovom tragu, naziva *kretanje čekanja*. Dok je Danac govorio o kretanju strepnje, zaduženom da izvuče duh iz stanja nevinosti, da ga suoči sa grehom i uputi ka spasenju, Blanšo pokazuje da čekanje nipošto nije statično, kako ga obično doživljavamo. Govor o *kretanju čekanja* smjera da ukaže na procesualnost, svojevrсни tok svojstven čekanju. Čekanje nije relativno spram onoga što čeka. To će reći da izvanredan značaj očekivanog ne podiže dignitet konkretnom čekanju, kao što ga ne omalovažava banalnost ili ništav-

nost onoga što treba da usledi. Značaj predmeta čekanja je kod Blanšoa uveliko prevaziđen, nadmašen je kretanjem čekanja. Čekanje je proces koji implicira unutrašnju dinamiku, zgušnjavanje kojim se čekanje ispostavlja kao egzistencijalno primarno u odnosu na ono što se očekuje. Zato se iz perspektive čekanja sve stvari ispostavljaju podjednako važnim i podjednako ispraznim. Čekanje oduzima moć i aktuelnost stvarima, dok čekamo, ništa ne važi kao pouzdano, postojeće i delatno. Naprotiv, kao aktivnost koja je izostanak aktivnosti, čekanje transformiše postojeće u latentno stanje.

Vreme čekanja nije linearno, ono ne funkcioniše u uobičajenom nizu od prošlosti preko sadašnjosti ka budućnosti. Da bismo čekali, moramo imati vremena za čekanje, moramo raspolagati s preobiljem vremena. Ipak, čekanje se kao aktivnost ispostavlja kao suspenzija aktivnosti, tokom njega vreme biva ispražnjeno, tako da se preobilje vremena ispostavlja kao nedostatak vremena, vreme koje je istovremeno negacija vremena. Trajanje čekanja utoliko je preobilje vremena koje nedostaje samo sebi.

Prepletanost prisutnog i odsutnog, jezik kao govor neprisutnog, oslovljavanje onoga što nije tu, ali se ipak rečima materijalizuje, otelovljuje, evocira, spadaju u Blanšooove tematske fascinacije. Pisanje i govorenje čini prisutnim ono što nije tu, ono što je odsutno. U susretu sa zaboravom pisanje se suočava s odsustvom nečega čega više nema, pa time opisuje dvostruko odsustvo. Za razliku od Hegelovog *rada negacije*, iz ove dvostruke negacije ne proističe ništa pozitivno. Misliti zaborav znači jezikom ukazivati na odsustvo odsustva, verbalizovati neprisutnost odsutnog. Blanšooova genijalna poenta koju možemo da razaberemo iz ove knjige sugeriše da nema i ne može biti nijedne reči koja delimično ne referiše na zaborav. Takođe, i čutanje čekanja posreduje svoju istinu. Time su čekanje i zaborav stekli boravišnu dozvolu tamo gde se raspravlja o najvišim ontološkim problemima, o istini onoga što jeste.